

JAG & GÄDDAN

OCH GÄNGET - SKÄRGÅRDENS SUPERHJÄLTAR

Hållbarhet inom småbarnspedagogiken - en handbok

Text: Aija Mäkinen, Pia Prost, Erika Silventoinen, Skärgårdshavets biosfärområde

Illustrationer: Terese Bast och Amanda Österman

Foto: Anna Moa Westerlund-Rönnberg, Pia Prost

Layout och grafik: Skärgårds Reklam

Styrgruppen för Gäddan & gänget:

Katja Bonnevier, Ulla Ceder, Nina Dahlberg, Annette Holmén, Pia Hotanen, Annette Karlsson, Diana Mårtensson, Aija Mäkinen, Pia Prost, Daniela Tunturi

Svenska
kulturfonden

William Thuring's stiftelse

Pargas
Parainen

Kimitoön
Kemiönsaari

unesco

Biosfärområde Biosfäärilue

Skärgårdshavets biosfärområde 2024

JAG & GÄDDAN

OCH GÄNGET - SKÄRGÅRDENS SUPERHJÄLTAR

Hållbarhet inom småbarnspedagogiken - en handbok

Innehåll

Till personalen inom småbarnspedagogiken	1
Skärgårdshavets biosfärområde	2
Gäddan och gänget.	4
Hållbarhet - vad då?	5
Läget i världen	6
Hållbarhet för barn	8
Hållbarhet för personalen	11
Hållbarhet för föräldrarna	12
Hur använder man hållbarhetspasset?	13
Skärgårdskultur	15
Skärgårdsnatur	17
För en hållbar skärgård	19

I Till personalen inom småbarnspedagogiken

Vi lever i en värld i förändring. Det vet vi som vuxna, men det är också något som barnen snappar upp. Genom de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030 har världens länder dragit upp de stora riktlinjerna för hur vi ska tackla klimatförändringen och få slut på extrem fattigdom, bekämpa orättvisor och främja fred. Det är genom små barnsteg som vi kan gå mot en bättre värld.

Denna lilla handbok är ett tillägg till det hållbarhetspass som alla barn inom småbarnspedagogiken får. Handboken innehåller fördjupad kunskap om olika hållbarhetsteman och tips på hur de på ett lättfattligt och roligt sätt kan behandlas i den dagliga verksamheten med barnen. Eftersom hållbarhet ska vara en naturlig del av småbarnspedagogiken, kan passet lätt inkluderas i den ordinarie verksamheten på enheterna.

De flesta barn tillbringar 4-6 år inom småbarnspedagogiken och träffar Gäddan och gänget flera gånger under de åren. Hittills har det inte funnits något sätt att knyta ihop de olika Gäddan-temana till en fungerande och rolig helhet, men det vill vi råda bot på genom att barnen får bli miniambassadörer för Skärgårdshavets Unesco biosfärområde med Gäddan och gänget.

Hållbarhetspasset kan följa med barnet från att barnet börjar i dagvård tills hen går ut förskolan. Under tiden samlar barnet på sig kunskaper om naturen, miljöfrågor, hållbar utveckling och sina egna rötter i skärgården. På så sätt blir barnet en miniambassadör för Skärgårdshavets Unesco biosfärområde och sin egen hembygd. Nu har de tagit sina första steg för att skapa en bättre värld!

“Gäddan och Gänget, är en satsning på hållbar utveckling inom småbarnspedagogiken. Miljöfostran, hållbar livsstil och barnets rätt till delaktighet står i förgrunden.”

Backtimjan

2. Skärgårdshavets Unesco biosfärområde

En balans mellan människa och natur - det är biosfärområdets ledstjärna! Med sina tiotusentals öar och skär är Skärgårdshavet en unik plats på jorden. Det är en levande skärgård med över 120 bebodda öar. Kulturlandskapen och de många olika naturtyperna, både över och under vattenytan, gör Skärgårdshavet till ett av de artrikaste områdena i Finland.

Detta är några av orsakerna till att stora delar av Skärgårdshavet redan 1994 fick sin status som biosfärområde av Unesco. Ett biosfärområde sporrar till att jobba för ett hållbart samhälle med en rik natur som också framtida generationer kan glädjas över. Lokalbefolkningen, företagare, forskare, myndigheter och olika organisationer har alla sin egen roll i Skärgårdshavets biosfärområde och bidrar på sitt eget sätt till att hitta hållbara lösningar för att bo och verka i skärgården. Biosfärområdet har många aktiva biosfärambassadörer och biosfärpartners, som är värdefulla för verksamheten.

I biosfärområdet jobbar vi med främjandet av livskraftiga samhällen, hållbarhetsfostran, havets tillstånd, biologisk mångfald, skötsel av värdefulla naturtyper samt hållbar turism.

Det finns långt över 700 biosfärområden i hela världen och de täcker ungefär fem procent av jordens yta. Över 260 miljoner människor bor i ett biosfärområde. I Finland finns också ett biosfärområde i Norra Karelen. Biosfärområdet hör till Unescos program "Man and the Biosphere (MAB)", vars målsättning är att arbeta för en hållbar framtid där områdenas unika natur och kultur både värnas om och även nyttjas på hållbara grunder för ett livskraftigt lokalsamhälle.

Verksamhet för barn och unga

En viktig del av biosfärområdets verksamhet är att stöda utbildning inom hållbarhetsfrågor i området. Ju mer man lär sig om hur skärgårdsnaturen och -kulturen, desto mer vill man värna om det. Därför kretsar en stor del av vår verksamhet kring olika hållbarhetsrelaterade projekt, som i första hand vänder sig till barn och unga. Biosfärademini är namnet på vårt pedagogiska program.

Styvmorsviol

Gäddan och gänget genomsyrar en stor del av den verksamhet som riktar sig till barn. I Skärgårdscentrum Korpoström är biosfärområdet och Gäddan och gänget bland annat involverade i Knattelabbet, där barn och nyfikna vuxna får vara marinbiologer för några timmar, och i den barnverksamhet som är associerad till Skärgårdscentrumets utställningar. Expedition Skärgårdshavet var ett samarbetsprojekt mellan Finlands Öar rf och biosfärområdet som resulterade i miljöäventyret Gäddan och gängets ö-expedition. Expeditionen bjuder på program som barnfamiljer kan utföra på egen hand i femton gästhamnar runt om i Åbolands skärgård.

När barnen fortsätter till den grundläggande utbildningen fortsätter hållbarhetstemat tillsammans med våra skärgårdsforskare Sanna och Emil, som i Hållbarhetsstigen lär sig mer om skärgården utgående från hållbarhetens tre dimensioner:

<https://sites.google.com/edu.pargas.fi/hallbarhetsstigen-pargas-stad/startsidea>

Vi vill skapa en känsla av tillhörighet och delaktighet hos barn och unga som bor, besöker eller vistas i biosfärområdet. Vi har redan under många år samarbetat med skolor och enheter inom småbarnspedagogiken i både Pargas stad och på Kimitoön. Tillsammans planerar och genomför vi pedagogiska helheter kring gemensamma skärgårdsrelaterade teman, som dessutom öppnar upp vad biosfärområdet handlar om. Vi ser gärna att barn och unga i biosfärområdet ges möjlighet att mötas och tillsammans lära sig mer om varandra och sin gemensamma närmiljö och kultur. På lång sikt hoppas vi att denna helhet bidrar till att biosfärområdets unga i framtiden vill bo i och/eller aktivt verka för skärgården.

3. Gäddan och gänget

Konceptet Gäddan och gänget är Pargas stads småbarnspedagogiks och Skärgårdshavets biosfärområdes gemensamma satsning, som nu även sprids till andra kommuner. Gäddan och hans kompisar är våra hållbarhetsikoner, som vill väcka barnens intresse för barnets rättigheter, naturen, miljöfrågor, hållbar utveckling och sina egna rötter i skärgården.

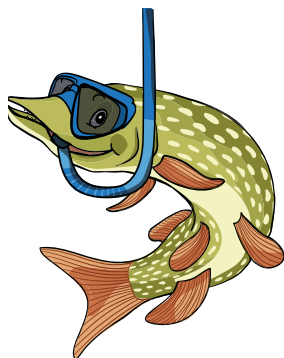
Gäddan och gänget har sitt ursprung i Pargas stads småbarnspedagogik och fick sin start inför kommunsammanslagningen 2009. Konceptet har därefter utvecklats genom samarbete mellan olika aktörer och biosfärområdet kom med i verksamheten år 2011.

Mjukisfiskarna Gäddan och gänget för med sig en historia och roliga aktiviteter kring ett aktuellt tema, och används som en budbärare för viktiga frågor. Informationen sker även andra vägen; barn är mycket intresserade av sin omgivning och har mycket vettigt att säga till de vuxna om hur olika problem ska lösas. Genom åren har Gäddan tillsammans med barnen inom småbarnspedagogiken behandlat samhörighet och barnens rättigheter, avfallshantering, matens kretslopp, skärgårdskultur och om hur Östersjön mår.

Verksamheten har planerats av en styrgrupp bestående av personal från småbarnspedagogiken, Skärgårdshavets biosfärområde och olika samarbetsparter. Undervisningsmaterialet har framställts på förhand, medan personalen inom småbarnspedagogiken skött om själva genomförandet.

Gäddan och gänget har en egen hemsida under Pargas stad: pargas.fi/gaddanochganget, där man hittar aktuell verksamhet och material från tidigare år. Det finns även fysiskt material från tidigare år som man gärna kan låna.

*Olika teman genom åren:
2009-2011 - Barnens rättigheter
2013 - Avfallshantering
2015 - Havet under ytan
2017 - Matens kretslopp
2019 - Skärgårdskultur
2024 - Mångfald i Östersjön*

4. Hållbarhet - vad då?

"En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov"

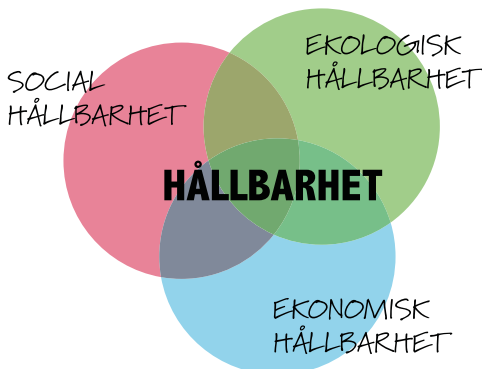
Så är definitionen på hållbar utveckling i Brundtlandrapporten, som skrevs på uppdrag av FN år 1987. Rapporten var en av de första att förklara sambandet mellan ekonomisk utveckling och miljöförstöring, och lanserade begreppet hållbar utveckling på ett globalt plan.

Hållbarhet förknippas ofta med klimat och miljö, men begreppet är mycket bredare än så. Ofta pratar man om tre aspekter av hållbarhet:

- **Social hållbarhet** – att långsiktigt ta vara på grundläggande mänskliga rättigheter.
- **Ekologisk hållbarhet** – att hushålla med resurserna så att de räcker till kommande generationer.
- **Ekonomisk hållbarhet** – att motverka fattigdom utan att påverka social eller ekologisk hållbarhet negativt.

Ofta lyfter man även fram en kulturell hållbarhet.

År 2015 gjordes två avgörande globala beslut. Dels slöts ett nytt globalt klimatavtal i Paris, där kärnan är att minska utsläppen av växthusgaser och stöda de som drabbas av klimatförändringarnas effekter. Dels tog världens länder ett beslut om att anta 17 globala mål för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling och att arbeta för att de uppnås till 2030: Agenda 2030.

"Vikten av en ekologiskt, socialt, kulturellt och ekonomiskt hållbar livsstil ska beaktas i all verksamhet. Vardagliga val och aktiviteter ska avspegla ett ansvarsfullt förhållningssätt till naturen och omgivningen. Gemensam användning av redskap och lokaler, måttlighet, sparsamhet samt att reparera och återvinna saker ska främjas inom småbarnspedagogiken."
Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022

De globala målens yttersta syfte är att:

- få slut på extrem fattigdom
- bekämpa ojämställdhet och orättvisa
- främja fred och rättvisa
- åtgärda klimatförändringen

“Vi är den första generationen som kan utrota fattigdomen, och den sista som kan bekämpa klimatförändringarna.”
Ban Ki-moon, FN:s generalsekreterare 2015

5. Läget i världen

Grunden för en hållbar framtid är en ren och frisk planet, där vi lever ett liv inom planetens gränser. Det betyder att vi använder oss av det som naturen erbjuder, utan att överexploatera den och utarma jordens resurser. Det är hit vi alla måste sträva.

Biologisk mångfald (alla växt- och djurarter) är en förutsättning för allt liv på planeten. Ju flera arter det finns, desto stabilare är naturen. I fungerande ekosystem pollinerar växterna, skyddas våra skördar och vi får mat från haven. Men djur- och växtlivet hotas av föroreningar, bekämpningsmedel, skogsavverkning, överfiske och klimatförändringar. Vi är inne i vad som kallas den sjätte massutrotningen av arter – tre fjärdedelar av alla arter på jorden riskerar att försvinna under de närmaste århundradena. Den senaste massutrotningen skedde för 65 miljoner år sedan när dinosaurierna dog ut.

*Läs gärna mer
på exempelvis
kestavakehitys.fi/
[agenda2030i](http://agenda2030i.se/) eller
globalamalen.se*

Allt som vi producerar kräver resurser i form av råvaror, vatten och energi. Ju mer vi producerar och konsumerar, desto mer påverkas allt levande omkring oss.

Om alla människor på jorden levde som vi gör i Finland skulle vi behöva drygt fyra planeter. Vårt ekologiska fotavtryck är med andra ord alldeles för stort. Och det blir större: världens befolkning växer och är idag cirka 7,7 miljarder. Enligt FN kommer världens befolkning att vara 8,5 miljarder redan år 2030. Och mer människor behöver mer plats och mer mat, vilket gör att naturen trängs undan.

Värdegrunden - Hälsofarlig och hållbar livsstil "Småbarnspedagogiken har som uppdrag att vägleda barnen att tillägna sig hälsosamma levnadsvanor. Barnen ska ges möjligheter att utveckla sina emotionella färdigheter och sitt estetiska tänkande. I småbarnspedagogiken ska man följa principerna om hållbar livsstil och beakta dess olika dimensioner: den sociala, den kulturella, den ekonomiska och den ekologiska dimensionen. Småbarnspedagogiken ska lägga grunden för ekosocial bildning, så att människan förstår att den ekologiska hållbarheten är en förutsättning för social hållbarhet och mänskliga rättigheter."

Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022

Klimatet förändras drastiskt och i snabb takt. När vi använder olja, kol och gas bildas växthusgasen koldioxid (CO₂), som anses vara en av huvudorsakerna till de senaste decenniernas globala uppvärmning. Temperaturen stiger, isen vid polerna smälter, havsvattnet blir varmare, dramatiska väderkatastrofer ökar i antal och människor och djur drabbas. Då medeltemperaturen stiger, förorsakar det längre perioder av torka i de områden där de flesta människor på vår jordklot bor.

Samtidigt är det väldigt mycket i världen som har blivit bättre. Fler barn än någonsin börjar skolan, hela 9 av 10 barn i världen. Andelen extremt fattiga i världen har aldrig varit lägre, hungern i världen minskar och barnadödligheten har nästan halverats sedan 1990. Att kunna dricka rent vatten är bland det viktigaste som finns – och idag har nästan 9 av 10 människor i världen tillgång till rent vatten. Trots att vi har ett stort antal konflikter i världen, lever vi i en tid som anses vara den fredligaste under hela människans historia.

6. Hållbarhet för barn

Barn är aldrig för små för att lära sig att leva på ett hållbart och miljövänligt sätt, det är roligt att vara miljövänlig! Våra vanor och beteenden formas när vi är små, så för att skapa en hållbar framtid måste vi lära oss grundläggande goda vanor redan under vår barndomstid.

WWF i Sverige har gjort ett fint inspirationsmaterial kring hållbarhet för småbarnspedagogiken, "Förskola på hållbar väg". Baserat på det materialet, är här några tips för hur man kan tänka när man vill förmedla kunskap om hållbarhet till barn!

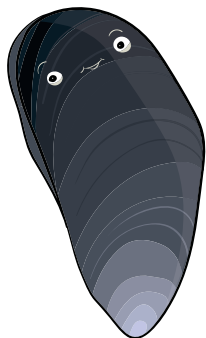
Naturupplevelser berikar

Vandra i skogen, lek med pinnar och lyssna på fåglarna. I naturen utvecklar barnen naturkänsla, vördnad, motorik, erhåller kunskaper och bättre hälsa. Många forskare har visat att det är viktigt att i unga år få vistas i en frisk och levande natur. Den sinnesstimulering som naturen erbjuder är av särskild vikt för den växande hjärnan. Här kan en pedagog hjälpa barnet att hitta äventyret bakom stenen och bortom granen, och ge barnen verktyg för att kunna utforska och upptäcka naturens mysterier.

Den positiva upplevelsen

När minns man egentligen bäst? Kanske både genom glädje och smärta. Forskning visar att känsloladdade ögonblick fastnar i minnet och vi minns bäst de situationer då vi inte är stressade. Fokusera på det roliga och positiva i stressfria sammanhang, hitta ett förhållningssätt till hållbar utveckling som är inspirerande och skapar nyfikenhet. Gläds åt de små framstegen och börja i det lilla.

Sammanhang

Vi lär oss av allt det vardagliga som finns omkring oss. Genom att koppla ihop den natur, kultur och miljö som omger vardagen skapar man sammanhang för barnen. Låt gärna ett tema genomsyrar hela verksamheten för en tid, och titta på det ur olika synvinklar:

Världen är full av färg och form, myter och sagor, men också av kultur och historia. Res tillbaka i tiden med barnen och ställ frågan hur levde man förr!

Närvaro i nuet

Studera den närmaste grästuvan eller vattenpölen. Vad gör daggmaskarna, sniglarna, skalbaggar, myrorna och spindlarna? Koppla det lilla till oss: vad lär oss en spindel? Vilken nytta har vi av spindlarna? Ge barnen TID att utforska och ställ dem inför problem och utmaningar.

Naturkänsla

Maskrosens gula färg, enbuskens stickiga barr och den klibbiga kådans unika doft. Med hjälp av våra fem sinnen får vi tillgång till den rika mångfald som naturen bjuder på. Vårt språk vidgas, förståelsen för vår plats på jorden förstärks och hälsan gynnas. Naturkänsla handlar bland annat om återseendets glädje; "En kantarell! En ek! En ekorre!"

Utomhuspedagogik

Att utforska närmiljön vid verksamhetsstället och ute i samhället är av stort värde. Ett barn måste få utforska sin omgivning med alla sina sinnen och hela kroppen, genom att se hur naturen ser ut, hur den luktar, smakar och känns. Barn som med egna sinnen får upptäcka och bekanta sig med träd och växter i en autentisk miljö utvecklar förståelse för biologisk mångfald och människans påverkan på miljön. Positiva upplevelser i naturen är viktiga.

Kretslopp

Äppelskrutten hamnar i komposten tillsammans med annat avfall. Några månader senare har den blivit till jord som kan användas för att plantera ärter i. Kunskap om materiens kretslopp är viktigt för att kunna förstå att det vi gör idag påverkar framtiden. Genom att experimentera får barnen möjlighet att känna

sig som forskare och upptäckare. Vad händer med löven, småkrypen, barren och allting som ligger på marken? Att få en inblick i naturens mysterier skapar en förståelse för att vi alla är en del av kretsloppet och att det är jorden som ger oss mat.

Reflektion

Barnen tar in omvärlden med alla sinnen, utforskar sin omgivning med det som finns tillhands och lär sig ständigt av allt som händer och sker runt omkring. Att reflektera tillsammans gör att vi får syn på vad som verkligen händer. Utifrån upplevelser kan man utveckla värderingar och hållbara beteendemönster.

Kreativitet genom den fria leken

I den fria leken får barnens egen fantasi styra. Mångfalden i naturen inspirerar barnen till olika lekar. I naturen hittar barnen lätt det material som leken kräver för att förändras i olika riktningar. Leken kan förflyttas till olika miljöer och materialet från naturen kan användas, ändras och förändras under lekens gång. Genom leken skapar barnet ett personligt förhållande till naturen. Kroppen minns den mjuka mossan, lukten av kådan, de röda höstlöven. Alla dessa minnen finns kvar livet ut. När barnen leker ute i skog och mark leker de dessutom ofta över traditionella könsrollsmönster.

Barnens delaktighet

Barnen inom småbarnspedagogiken har rätt till delaktighet och inflytande - här lägger man grunden till en förståelse för vad demokrati är. Att bygga en koja är ett exempel på ett arbete där delaktighet utvecklas: man får göra sin stämma hörd och barnen får träna på samspel, samarbete, konfliktlösning, empati, språk, ansvar och hänsyn. När barnen känner att de har rätt att påverka stärks deras självkänsla. Barnen kan ansvara för olika uppgifter, såsom kompostering och sopsortering. De kan se till att inga lampor är tända i rum som inte används och hålla ordning på skorna.

Livsstil och hälsa

Forskning visar att naturen har en läkande effekt på kroppen. Halten av stresshormon går ner, koncentrationsförmågan ökar och man blir piggare, lugnare och mindre konfliktbenägen. Barn som får vara ute mycket i skog och mark har en lägre sjukfrånvaro. Mikrober i jorden är bra för oss. För motoriken finns det ingen idrottshall i världen som kan mäta sig med vad naturen har att erbjuda.

7. Hållbarhet för personalen

Hållbarhet handlar om att hitta lokala lösningar på globala problem. Hur kan vi skapa en tryggare och hållbarare värld för våra barn? Bland de mest fantasifulla av idéer kan det finnas lösningar på framtidens utmaningar. Det är viktigt att vi alla känner oss delaktiga och får göra något praktiskt för att göra den lilla och den stora världen bättre: vardagliga saker som att återanvända, byta, sortera, hålla reda på och sköta om saker; ta den mat man äter och inte slösa med material. Och vara snälla mot varann!

Minska, återanvänd, återvinn!

Kan man ta upp svåra ämnen som klimatförändring med små barn? Här går åsikterna lite isär, men det är svårt att undvika att barn snappar upp ett och annat som de inte riktigt förstår. Då är det viktigt att ta deras oro på allvar och våga ta upp det som oroar till diskussion. Att lära sig mer om klimatet och visa upp klimatsmarta beteenden kan vara ett sätt att möta barnens oro.

Det kan vara givande att personalen emellan diskutera hur mycket arbetstid man vill satsa på olika hållbarhetsaspekter inom enheten. Vissa förändringar är lättare att genomföra på mindre enheter än större, och en hel del uppgifter (till exempel städning och matlagning) upphandlas ofta centralt och kan vara svåra att påverka direkt. Det är därför viktigt att minnas att även små steg är steg i rätt riktning. Fundera gärna på hur man kan använda mindre vatten och energi. Vill man ha hjälp i sitt förändringsarbete finns det idag både fortbildningar och inspiratörer som man kan använda sig av.

Om man vill arbeta för ett giftfritt dagis får man mycket information till exempel via Martornas projekt om en giftfri vardag. Försäkra er om att köpa CE-märkta leksaker och saker som håller länge. Lär er hur ni väljer säkra plaster och undvik leksaker av mjuk plast (PVC och PU-polyuretan). Välj virkade mjukisdjur eller mjukisdjur av tyg, leksaker som går att tvätta, leksaker av helträ och leksakskärl i rostfritt stål eller trä istället för plast.

Hållbarhet handlar även om personalens hälsa och välmående.

8. Hållbarhet för föräldrarna

Föräldrarnas engagemang är viktigt om man vill att småbarnspedagogikens arbete för en hållbar vardag ska få spridning i det omgivande samhället. Barnen känner att miljöarbetet är viktig om alla som finns i barnens närhet är delaktiga.

Här är några tips för hur föräldrarna kan involveras och hur man kan försöka knyta samman hemmet med barnens värld i småbarnspedagogiken.

- Ha ett föräldramöte utomhus och visa på olika arbetssätt.
- Informera föräldrarna om hur hållbarhet tas i beaktande inom småbarnspedagogiken, berätta till exempel om hållbarhetspasset och Gäddan och gänget.
- Ge exempel på vad som konkret görs på olika verksamhetsställen.
- Ordna ett evenemang för föräldrarna där barnen kan demonstrera vad de har gjort och kommer att göra. Alternativt: ordna en "Skärgårdens superhjältar"-fest för både föräldrar och barn!
- Visa material som används för att ta upp hållbarhet med barnen, till exempel giftfritt daghem.

"För en bra miljöfostran behöver den miljöpedagogiska verksamheten skraddarsys. Målet är att hela personalen, alla elever samt vårdnadshavare är medvetna om skolans mål, värdegrund och arbetssätt för en hållbar framtid." Sonja Balthasar

9. Hur använder man hållbarhetspasset?

Varje barn får ett eget pass när hen börjar i dagvård. Samma hållbarhetspass får gärna följa barnet genom hela småbarnspedagogiken, så kom ihåg att skicka med passet om barnet byter enhet.

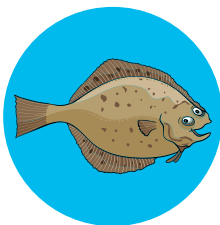
Passet lyfter fram tre olika huvudrubriker: skärgårdskultur, skärgårdsnatur och en hållbar skärgård. Här i handboken finns tips på vad man kan göra med barnen under de olika temana. De flesta aktiviteterna är sådana som redan görs inom småbarnspedagogiken och mycket anknyter till tidigare teman inom Gäddan och gänget. Tanken är att hållbarhetspasset mycket lätt ska kunna integreras i den normala verksamheten.

När barnet utfört en uppgift eller deltagit i en aktivitet får hen som belöning ett klistermärke som klistras på den stora teckningen i passet. Försök gärna hitta ett ställe i teckningen som anknyter till temat. Vi hoppas att alla barn har åtminstone 15 klistermärken på planschen när de går ut förskolan, men det är fritt fram att använda ännu fler.

På insidan av barnens pass finns en tom sida, där man gärna får skriva in vilka uppgifter barnen utfört för att få sina klistermärken. Här finns inga rader, dels för att raderna inte ska ta slut, dels för att tomma rader inte ska ge en känsla av att barnet har mycket ogjort. Den tomma sidan får användas så som personalen tycker passar bäst.

På baksidan av passet finns ett diplom. Vid barnets namn skriver man in datumet när barnet började i dagvård och när hen slutar förskolan. När barnet går ut förskolan kan häftet överräckas som ett diplom på att barnet nu är en miniambassadör för Skärgårdshavets Unesco biosfärområde!

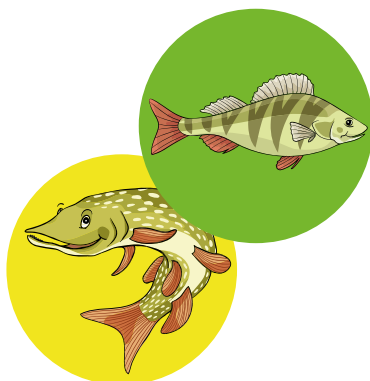
DIPLOM

Namn: _____

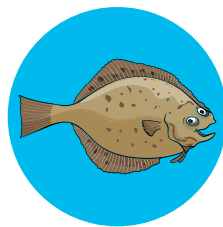
ÄR EN MINIAMBASSADÖR FÖR

SKÄRGÅRDSHAVETS
UNESCO BIOSFÄROMRÅDE

10. Skärgårdskultur

Kännetecknande för kulturen i skärgården är mångsyssleriet, det vill säga att man är duktig på många olika saker och ofta har flera jobb. Näringslivet i skärgården är ofta småskaligt. Kulturen präglas av en stark gemenskapskänsla, hjälpsamhet, havet, hantverk, fiske och jakt och en hög självförsörjandegrad. Det har alltid varit viktigt att leva nära naturen och följa med årstidernas svängningar.

Ber man barnen berätta vad skärgården betyder för dem, är det nästan alltid simningen som nämns först. Skärgården på sommaren och vintern ser helt annorlunda ut. Genom århundradena har skärgårdskulturen varit öppen för intryck från den stora världen, eftersom många skärgårdsbor har seglat runt jorden på stora segelfartyg. Ännu idag är det många skärgårdsbor som jobbar på sjön. Skärgården är fortfarande internationell och turismen är mycket viktig.

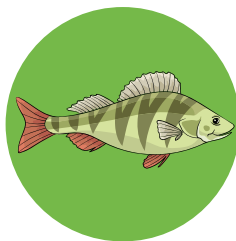
Tips på aktiviteter som lyfter fram kulturen i skärgården:

1. Baka pepparkakor enligt gammalt recept
2. Plocka frukter från daghemsgården eller närmiljön, baka en kaka (se materialet från Gäddan och gänget-temat "Matens kretslopp") eller gör saft av dem
3. Koka potatisgröt, kanske från egenodlade potatisar (se receptboken "Gäddan och gänget kockar")
4. Smaka på en fiskrätt
5. Koka egen sylt
6. Fundera på varifrån viltkött kommer
7. Slå rep enligt anvisningar i det mobila skärgårdskulturlabbet
8. Gör ljus. Smält bivax och gamla stearinljus i vattenbad och håll det i olika former; exempelvis joghurtsburkar, eller rulla ljus av bivaxkakor. Diskutera hur det var innan det fanns lampor och elektricitet
9. Besök de lokala muséerna. Fråga om det finns program för barn, såsom tillverkning av knäckebröd

10. Tillverka en fjäderpenna, ifall ni hittar en stor fjäder av till exempel en svan eller en havsörn. Sätt först fjädern i frysen till några dagar. Sätt in en "bläckpenna" i vingpennan
11. Du kan också göra en gammaldags fjäderpenna genom att göra ett snett snitt genom vingpennan och doppa den i färg
12. Vad är en skärgård? Plocka skär (= stenar) och bygg din egen skärgård på marken, på ett blått tyg eller i ett stort fat med vatten
13. Studera en karta
14. Besök ett äldreboende och lyssna till historier från förr
15. Låna Gäddan och gängets skärgårdskulturlabb och utforska skärgården genom att leka med träbåtarna och färjorna på skärgårdsmattan
16. Fundera på vad ni vet om de olika kommundelarna. Leta fram bilder på kännspaka platser och placera ut dem på skärgårdsmattan
17. Diskutera dialekter. Hur säger man vissa ord i olika delar av Åboland?
18. Besök sevärdheter i närområdet
19. Läs lokala berättelser; ramsor och sagor
20. Besök en ko
21. Åk med en färja
22. Fråga hemma hur det var att leva på mor- och farföräldrarnas tid
23. Fundera på vad man använde som plåster förr i världen
24. Besök en lokal fiskare eller en fiskbutik
25. Besök en arbetsplats i skärgården
26. Ordna "höbärgning" - slå gräs och samla det på en höstör
27. Gå ut i skogen och plocka bär
28. Meta
29. Gå och simma till en strand (enligt barnen det viktigaste i skärgården!)
30. Besök ett fornminne
31. Gör en utfärd till din närskog. Se på kartan: vad heter platsen? Fundera på hur det har fått sitt namn
32. Lek att ni är ute på sjön
33. Se på gamla lokala fotografier
34. Besök en utställning, delta i en teater- eller dansuppvisning
35. Klä er till skärgårdens superhjältar och ordna en fest!

11. Skärgårdsnatur

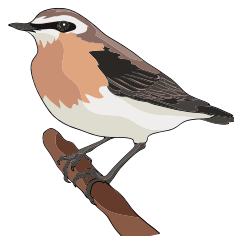
Vad är det som kännetecknar skärgårdsnaturen i Åboland? På grund av alla öar, sjöar, bergshällar och havsvikar är skärgården en mosaik av olika naturtyper. Därför är artrikedomen i Åboland väldigt stor. Här finns allt från lummiga lundar till karga skär, och allt präglas av närheten till havet. Ju längre ut i skärgården man kommer, blir vinden ett allt mer dominerande element. Fåglarna består av både nordliga och sydliga arter och Åboland är därför ett bra ställe för fågelskådning. Strandlinjen i Åboland är väldigt lång på grund av alla öar, så växter som trivs på kusternas strandängar och klippor är vanliga. Många klippor bär spår av istiden.

Människan har befolkat öarna i många hundra år. Människans betesdjur, såsom kor, får och hästar, har betat på nästan alla öar och skapat det vi kallar för kulturlandskap - landskap som präglats av människans närvaro och som ofta hyser en mångfald av både växter, fåglar och småkryp. Många av de artrika kulturlandskapen hotar att försvinna, om betesdjuren minskar och ängarna växer igen.

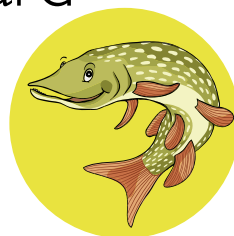
Tips på aktiviteter som lyfter fram naturen i skärgården:

1. Upptäck arterna i närmiljön
2. Undersök vilka träd som finns på gården
3. Besök en strand
4. Doppa tårna i vattnet
5. Undersök vilka växter som växer i vattenbrynet
6. Håll i en mask
7. Rita din favoritplats i skärgården
8. Klättra upp på ett flyttblock eller en stor sten
9. Studera barken på en ek, rör med handen, känn med kinden, titta med lupp
10. Leta efter en myrstack i skogen
11. Fundera hur liten en fästing kan vara och gör en fästingkoll
12. Odlar en liten äng
13. Odlar örter, inomhus eller utomhus
14. Leta efter olika färger i naturen
15. Sätt upp en fågelholk
16. Mata fåglarna och se vilka fågelarter som dyker upp
17. Bygg en koja i skogen
18. Rulla i snön
19. Sjung en sång om ett djur i vår natur
20. Ta in snö och låt det smälta, fanns där annat än bara snö?
21. Besök ett får och fundera på vad det äter
22. Leta efter djurspår (spilling, spår i snö eller lera, gnagda kottar med mera)
23. Pressa löv och gör ett konstverk
24. Lek hämtarleken (hämta tre pinnar, fem stenar, två löv och så vidare)
25. Plocka en stor blombukett och ge åt kökspersonalen eller vaktmästaren
26. Odlar kungsmynta, backtimjan, gräslök och ramslök. De är bra pollengivande växter, som är vackra att se på och som går att äta och dofta på
27. Följ med en fjäril eller humla och fundera på varför de tycker om blommor
28. Slut ögonen och känn på en videokisse eller en rönknopp
29. Besök Knattelabbet på Skärgårdscentrum Korpoström

12. För en hållbar skärgård

Vad kan den lilla människan göra för att vi ska ha en ren, frisk och rättvis värld? Hur kan dagisbarnen hjälpa till för en hållbar skärgård?

Tips på aktiviteter som lyfter fram hållbarhet i skärgården:

1. Ordna en "barnens innovationsdag". Exempel på teman: Hur kan jag hjälpa min kompis? Hur kan jag hjälpa äppelträdet? Hur kan jag hjälpa fisken? Hur kan jag hjälpa trädkryparen/ staren/talgöxen? Hur kan jag hjälpa fjärilen?
2. Samla skräp och gör konst av det
3. Ordna en plastfri fest
4. Sortera allt avfall i små kärl inomhus, ta med barnen när de förs ut till återvinningskärlen
5. Återanvänd sådant material som går att återanvända, fundera tillsammans med barnen
6. Samla allt avfall som produceras under en dag (ej blöjor). Fundera med barnen på hur mycket det blir, kunde man minska något, återanvända något eller sortera?
7. Återanvänd leksaker genom en bytesdag
8. Fundera om ni behöver en ny leksak? Kanske kan ni bygga om en gammal?
9. Gå igenom olika leksaker och gissa vilka leksaker som är över 15 år gamla. Finns det leksaker som är från personalens barndom?
10. Diskutera med barnen vad man måste köpa, vad som är roligt att köpa och vad man kunde undvika att köpa. Låt barnen berätta sina åsikter.
11. Gör egen vattenfärg med 2 dl vatten, 1/2 tsk salt och paprikapulver eller gurkmeja
12. Gör egen modellera med 2 dl vetemjöl, 1 dl salt, 1 dl kokande vatten, 1 1/2 msk olja och färga den med bärpulver eller kaffe
13. Be barnen hämta tvättade udda strumpor hemifrån. Gör ärtpåsar av dem. Låt barnen testa olika lekar med ärtpåsar.
14. Gör käpphästar av gamla ylesockor och käppar ni hittar i skogen
15. Besök biblioteket. Prata om att man inte behöver äga allt, utan även kan låna
16. Inrätta en mullfabrik: börja kompostera i en mask- eller värmekompost, eller testa på bokashi
17. Gräv ner plast i komposten eller jorden och studera om det försvinner
18. Plantera ett träd med varje barngrupp
19. Delta i Följ med våren-kampanjen

20. Vilka djur skulle ni vilja ha på dagiset? Kunde man till exempel ha dagishönor?
21. Har någon i närheten hönor? Vad får man av hönorna? Besök dem och köp ägg
22. Fundera på vad som behöver el i fastigheten, gå och se på den tickande mätaren med barnen. Varifrån kommer elektriciteten?
23. Barnen får berätta sina bästa tips för att rädda havet (läs Gäddan och gänget-boken "Under ytan")
24. Låt barnen i tur och ordning vara Gäddan, som rår över vattnet och ser till att man kommer ihåg att stänga kranen
25. Låt barnen i tur och ordning vara Ugglan, som trivs i skymningen och ser till att man kommer ihåg att släcka ljuset efter sig
26. Våga säga Hej! till en ny person
27. Städa undan leksakerna på gården för att de ska hålla längre
28. Dansa till "Gäddan och gänget"-sången

